

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
proefsleuven op het voormalig
kasteelterrein 'De Burght' te Geldrop,
gemeente Geldrop-Mierlo (N.-Br.)**

M.J.M. de Wit

Met bijdragen van M.C. Blom, K.L.B. Bosma, & S.A. Mulder

ARC-Publicaties 164

Groningen

2006

ISSN 1574-6879

Colofon

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven op het voormalig kasteelterrein 'De Burght' te Geldrop, gemeente Geldrop-Mierlo (N.-Br.)

ARC-Publicaties 164
ARC-Projectcode 2006-062

Opdrachtgever
Stam & de Koning
Bevoegd gezag
Gemeente Geldrop-Mierlo, dhr. H. Snijders
Beheer en plaats van documentatie
Provinciaal Depot Bodemvondsten Noord-Brabant, Den Bosch

ARCHIS nummer onderzoek
18667

Tekst
M.J.M. de Wit, met bijdragen van M.C. Blom, K.L.B. Bosma, &
S.A. Mulder

Foto's
B. Huizenga & M.J.M. de Wit

Digitale beeldverwerking
B. Schomaker

Redactie
A. Ufkes
Eindredactie
J. Schoneveld

Status
definitieve versie

Autorisatie — M. Defilet

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6879

Groningen, 2006

Omslag
Sfeerfoto. Foto: M.J.M. de Wit

Een recente lijst van de ARC-Publicaties is te vinden op www.arcbv.nl

Inhoud

1 Inleiding	3
<i>M.J.M. de Wit</i>	
1.1 Aanleiding van het onderzoek	3
1.2 Ligging van het onderzoeksgebied	3
1.3 Objectgegevens	6
1.4 Doel van het onderzoek	6
1.5 Onderzoeksgeschiedenis	6
1.6 Geschiedenis ‘De Burght’	7
1.7 Werkwijze	9
2 Resultaten	13
<i>M.J.M. de Wit</i>	
2.1 Sporen en structuren	13
2.2 Profielen	16
2.3 Vondstmateriaal	17
3 Aardewerk, bouw materiaal en pijp paarde	19
<i>K.L.B. Bosma</i>	
3.1 Inleiding	19
3.2 Werkwijze	19
3.3 Resultaten	20
3.4 Conclusie	21
4 Metaal	23
<i>S.A. Mulder</i>	
4.1 Inleiding	23
4.2 Werkwijze	23
4.3 Resultaten	24
4.4 Conclusie	26
5 Leer	29
<i>M.C. Blom</i>	
5.1 Inleiding	29
5.2 Werkwijze	29
5.3 Resultaten	29
5.4 Conclusie	30

6 Conclusie	31
<i>M.J.M. de Wit</i>	
6.1 Waardering volgens KNA 3.1	33
6.2 Aanbeveling	35
Literatuur	37
Bijlagen	38

1 Inleiding

M.J.M. de Wit

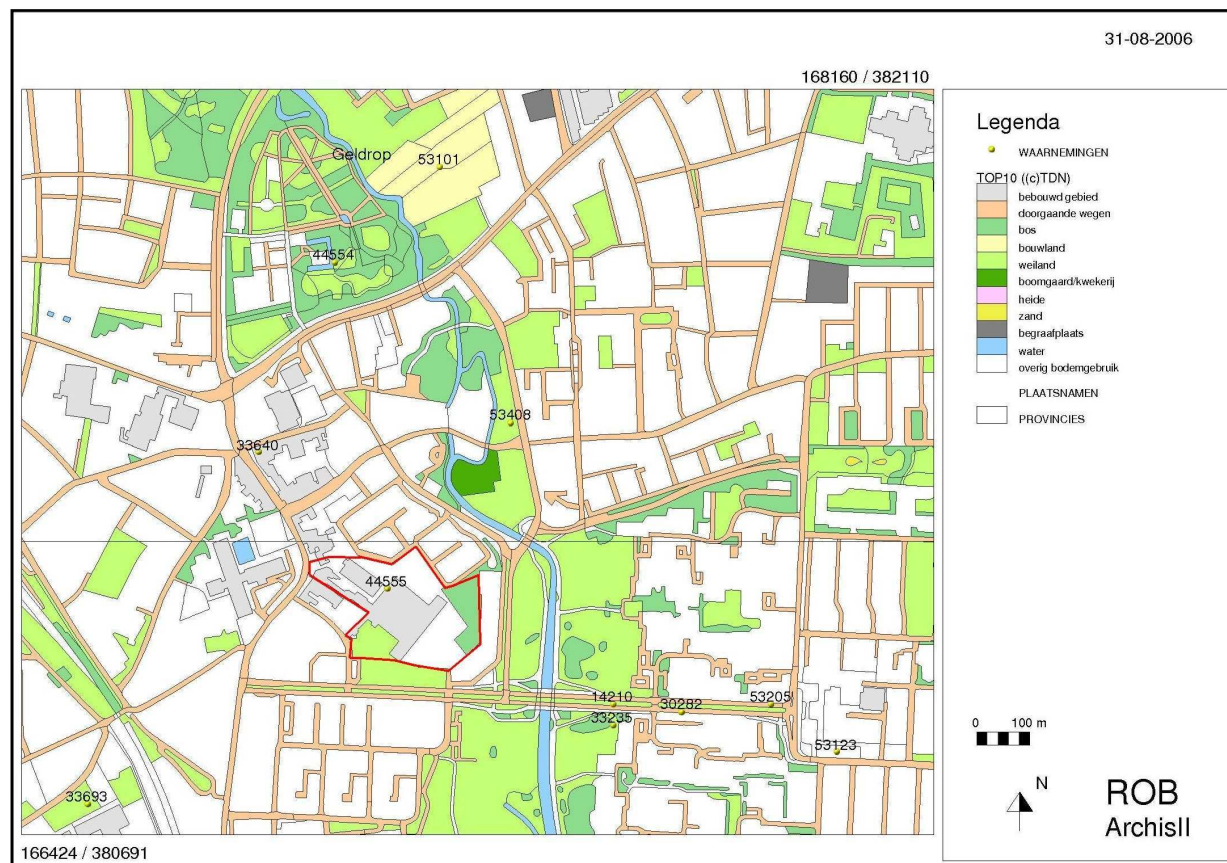
1.1 Aanleiding van het onderzoek

Op het onderzoeksterrein, waar tot 1 januari 2007 houthandel Deelen is gevestigd, wordt door de opdrachtgever v.o.f. OverBurcht nieuwbouw gepleegd. Aangezien volgens historische gegevens en oude kaarten blijkt dat in de noordoosthoek van het onderzoeksterrein het laatmiddeleeuwse kasteel of versterkt huis 'De Burcht' moet hebben gelegen (zie afb. 1.2), gaf Stam & de Koning Vastgoed Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) de opdracht op het terrein een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven uit te voeren.

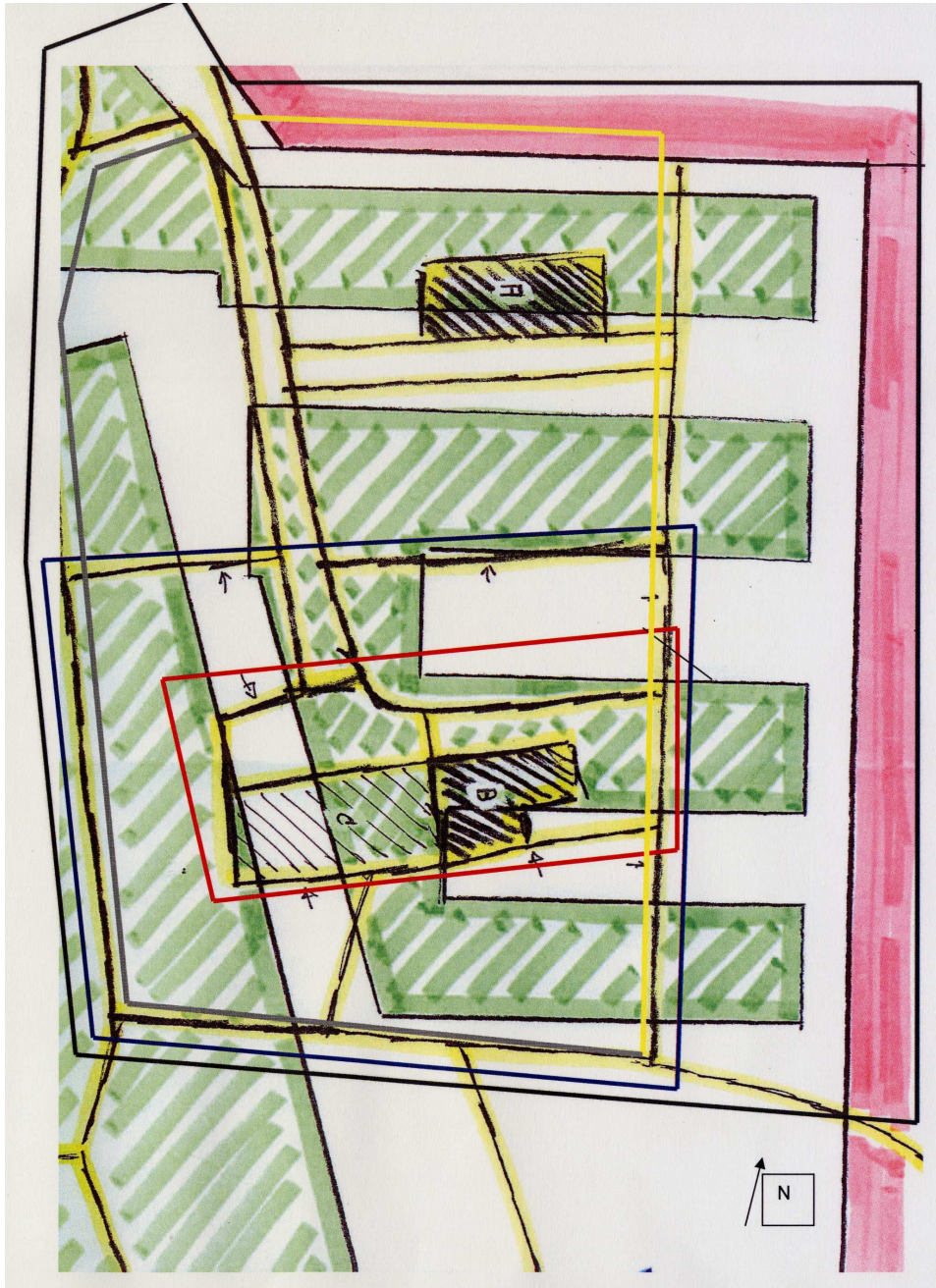
Dit onderzoek vond plaats van 6 t/m 11 september 2006 en werd uitgevoerd door mw. drs. M.C. Blom (veldarcheoloog), dhr. B. Huizenga (veldtechnicus) en mw. drs. M.J.M. de Wit (projectleider). Het veldteam werd op bepaalde dagen bijgestaan door dhr. J. Broertjes en dhr. W. Oomen van de Heemkundekring De Heerlijkheid Heeze-Leende-Zesgehuchten. De graafmachine werd geleverd door fa. Heezen uit Eindhoven. De uitwerking van het vondstmateriaal is gedaan door mw. drs. K.L.B. Bosma (keramisch materiaal), mw. drs. S.A. Mulder (metaal) en mw. drs. M.C. Blom (leder).

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt aan de noordoostkant van het terrein van houthandel Deelen. De houthandel ligt in het centrum van Geldrop, tussen de Slachthuisstraat, De Burcht, de Dommeldalseweg en de Laan der Vier Heemskinderen (afb. 1.1).

Afbeelding 1.1 Locatie van houthandel Deelen, binnen de rode lijn. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II, 30 augustus 2006.

Afbeelding 1.2 Situatietekening van 'De Burght', geplot in de huidige bebouwing van houthandel Deelen. In donkerblauw is het grotere burchtterrein aangegeven, in rood de standplaats van 'De Burght', in geel de mogelijke buitengracht en in grijs het mogelijke verdere verloop van deze buitengracht. De letters B en C geven de 'De Burght' zelf aan en de letter A een bijgebouw (mogelijk een boerderij). Het zwarte kader geeft het totale complex aan, inclusief bijgebouwen. De kaart is vervaardigd door dhr. J. van Laarhoven van de Heemkundekring De Heerlijkheid Heeze-Leende-Zesgehuchten. Bron: Programma van Eisen.

1.3 Objectgegevens

Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Geldrop-Mierlo
Plaats	Geldrop
Toponiem	OverBurcht
Kaartblad	51G
Coördinaten	167.198/381.129; 167.226/381.165 167.123/381.208; 167.173/381.235
Periode	Late Middeleeuwen
Type object	Kasteelterrein
Type bodem	Enkeerdgrond
Geomorfologie	Dekzand nabij beekdal

1.4 Doel van het onderzoek

Het onderzoek dient antwoord te geven op de onderzoeksvragen zoals die zijn gesteld in het Programma van Eisen (PvE), opgesteld door drs. M. Meffert en mevr. M. Barwasser van de Provincie Noord-Brabant en dhr. J. Broertjes van de Heemkundekring De Heerlijkheid Heeze-Leende-Zesgehuchten, en goedgekeurd door mw. drs. M. Smit, gemeentelijk archeoloog van Arnhem.

De algemene onderzoeksvragen betreffen de volgende:

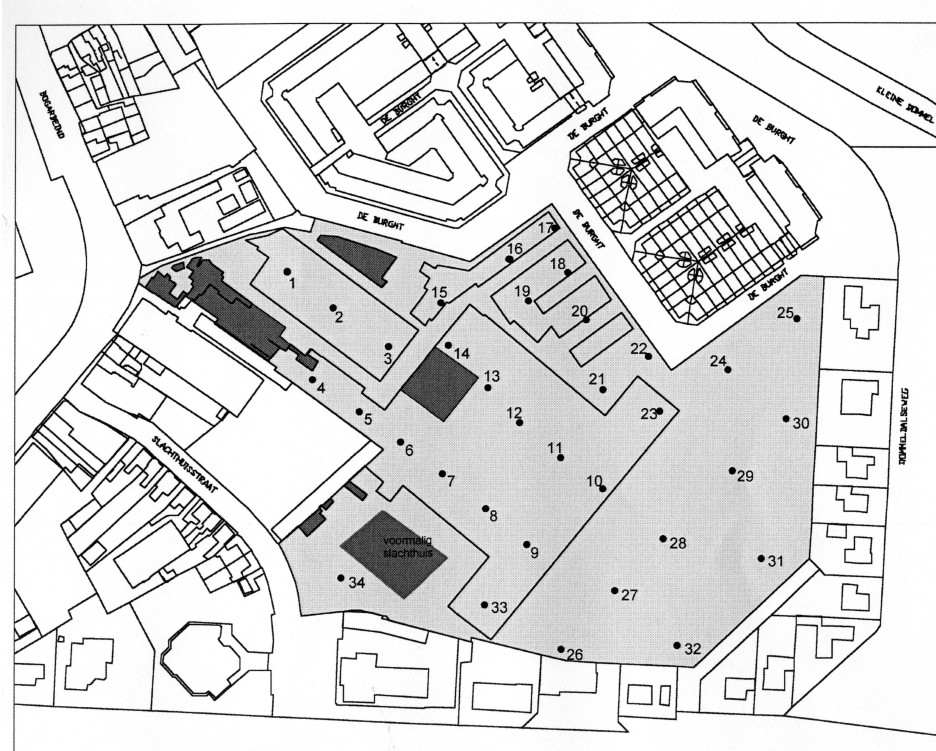
- 1 *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*
- 2 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*
- 3 *Uit welke periode dateren de sporen?*

Meer specifieke onderzoeksvragen zijn:

- 4 *Zijn er nog overblijfselen van het kasteel aanwezig?*
- 5 *Waar ligt het kasteelterrein precies in het onderzoeksterrein en wat is de oriëntatie van de eventueel aanwezige grachten?*
- 6 *Zijn er verschillende fasen te onderscheiden in de ontwikkeling van het kasteel?*
- 7 *Indien er grachten worden gevonden zijn daar verschillende fasen in te herkennen (vondstlagen) en hoe is de relatie tot de ontwikkeling van het kasteel?*
- 8 *Zijn er organische artefacten bewaard gebleven in de grachten en is bijvoorbeeld sprake van beschoeiing of mogelijke aanwijzingen voor een brug?*

1.5 Onderzoeksgeschiedenis

In november 2003 is op het terrein door ARC bv een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van een bureau- en een booronderzoek uitgevoerd (Buitenhuis 2003). Uit dit onderzoek blijkt dat zich op het terrein vlak onder de bouwvoor afzettingen van de Dommel bevinden die scherp overgaan naar

Afbeelding 1.3 Het onderzoeksterrein met de boorpunten. Uit: Buitenhuis 2003, afbeelding 2.

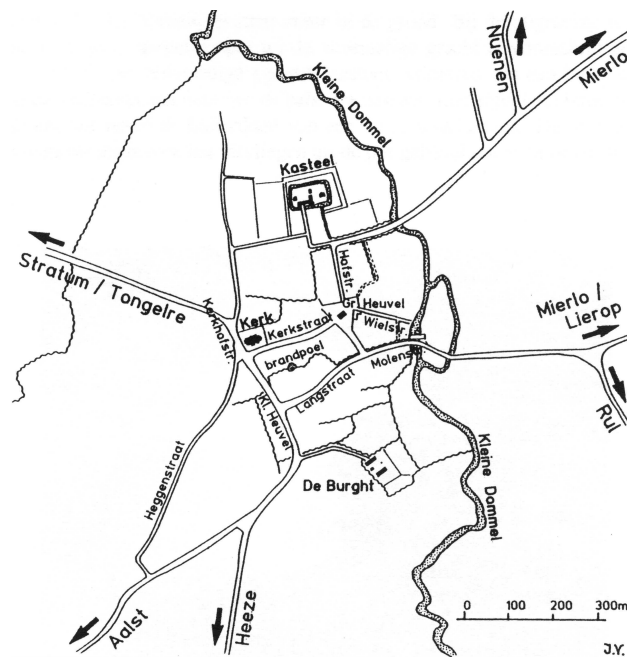
het er onder liggende dekzand (C-horizont).¹ Bij het onderzoek werd geen ouder materiaal dan uit de 19e/20e eeuw aangetroffen. In de noordoosthoek, rond boringen 15–20, werd echter in de boringen zeer veel puin aangetroffen (afb. 1.3). De aanbeveling van het onderzoek luidde dan ook om in deze hoek eventueel een vervolgonderzoek uit te voeren om na te gaan of zich hier archeologische resten bevinden die gerelateerd kunnen worden aan 'De Burght'.

Overigens meldt het Archeologisch Informatiesysteem voor Nederland (Archis II) voor het onderzoeksgebied een archeologische waarneming. Deze waarneming (nummer 44555) betreft 'De Burght' (zie afb. 1.1).

1.6 Geschiedenis 'De Burght'

'De Burght' wordt gezien als de voorloper van het noordelijker gelegen Kasteel van Geldrop (afb. 1.4). In beide versterkte huizen zetelden de eerste heren van Geldrop. De eerste vermelding van 'De Burght' (of 'die Borch') stamt uit 1394 en komt uit het Bosch' Protocol. Hierin staat te lezen dat: *'Heer Henrick van Gheldorp, kannunik te Oerscot, verkoopt aan Aecht, vrouw van Zegher Janss. van Gheldorp, de woning (of 't slotje) genaamd die Borch, hof, akker, twee strepen*

¹In het rapport van Buitenhuis (2003) worden de afzettingen betiteld als 'een antropogene laag uit de 19e–20e eeuw'. Dit is echter niet het geval.

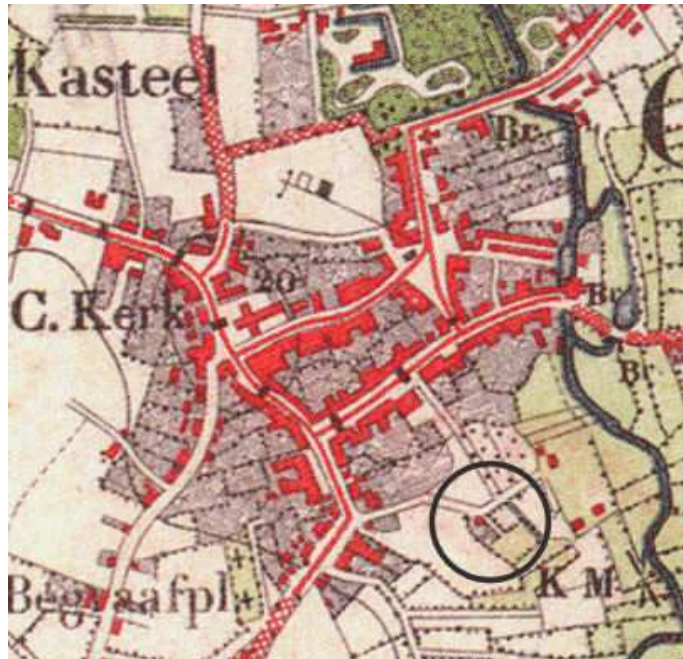
Afbeelding 1.4 Overzicht van Geldrop in de 18e eeuw. Aan de noordkant van het dorp ligt het Kasteel en aan de zuidkant 'De Burght'. Bron: Verhees-Wouters 1997, p. 8.

land, de Wierbeemt en andere erven in de parochie van Gheldorp tussen Goyart Gobbens s. en Wauter van Berze en strekkende van die Aa tot Aleyt Braechusen. Dit goed is vrij van cijns, bede en scatinge van de heer Van Gheldorp.'

Een volgende berichtgeving over 'De Burght' dateert uit 1670: *'Tot Geldrop aen de syde syde heeft noch gheweest een fray viercant slootken oft weenhuis rontom int water ende playsant ghelegen met dreven ende hoven dan is nu geheel vervallen, waer eertijds ghewoont hebben Heeren Hendrik van Geldrop ende Seger van Geldrop, personen van Geldrop eer het personaet was aen het duyts ordre, is daer naer door de Heeren van Geldrop die dat toequamen ghegheven aan particuliere.'*(Verhees-Wouters 1997, pp. 7–9).

Uit bovenstaande teksten blijkt dat de heren van Geldrop aan het eind van de 14e eeuw afstand doen van 'De Burght' en dat het in 1670 al in vergaande staat van verval is. Uit de laatste tekst is tevens af te leiden dat het versterkte woonhuis vierkant is geweest met een gracht en dat daaromheen tuinen lagen.

Uit informatie van de Heemkundekring De Heerlijkheid Heeze-Leende-Zesgehuchten blijkt dat tot aan de vestiging van houthandel Deelen in de jaren '40 van de vorige eeuw, op het terrein muurresten te zien waren. Op kaartblad 691 van de Grote Historische Atlas van Noord-Brabant, verkend in 1897, zijn op de locatie van 'De Burght' inderdaad nog enkele resten van bebouwing te zien (afb. 1.5). Het terrein lijkt dus zeer lange tijd braak te hebben gelegen. Ook is het terrein, gezien het pakket afzettingen die tijdens het archeologisch onderzoek over het gehele terrein werd aangetroffen, regelmatig overstroomd geweest door de Dommel, die aan de oostkant van 'De Burght' stroomde.

Afbeelding 1.5 Uitsnede van kaartblad 1691 uit de Grote Historische Atlas van Noord-Brabant. Binnen de cirkel zijn de resten van 'De Burght' aangegeven.

1.7 Werkwijze

Op het terrein zijn twee proefsleuven aangelegd, onderverdeeld in drie werkputten (afb. 1.6). Proefsleuf 1, onderverdeeld in werkputten 1 en 2, is ca. 75 m lang en 3 m breed en is noordwest-zuidoost georiënteerd. Proefsleuf 2 (werkput 3) is ca. 35 m lang en 3 m breed en is oostnoordoost-westzuidwest georiënteerd. Proefsleuf 2 zou oorspronkelijk 50 m lang zijn, maar is aan de oostkant 15 m ingekort in verband met verontreinigde grond (asbest, teer).

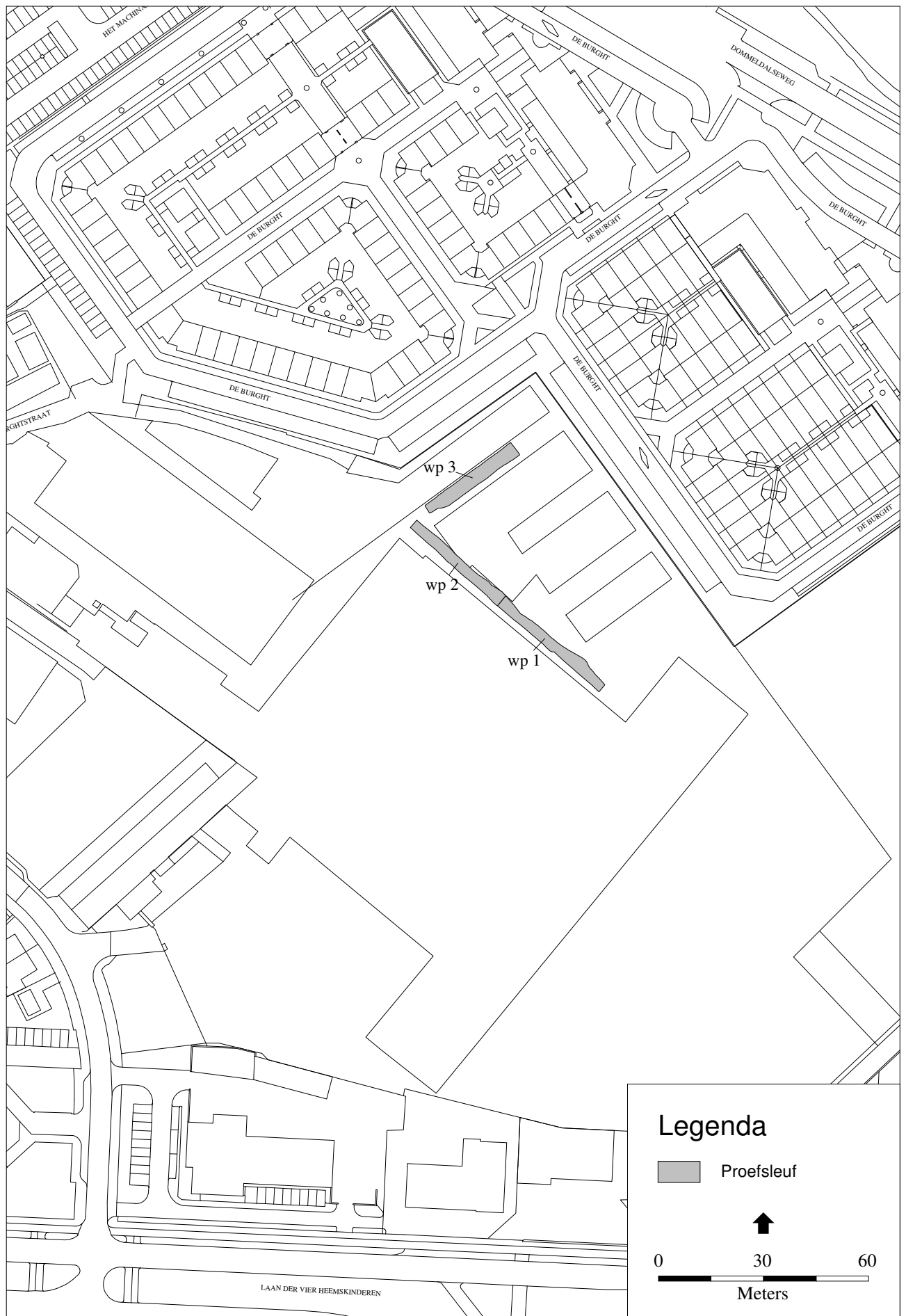
In werkput 1 lagen op twee plaatsen afvoerbuizen voor het hemelwater, die niet verwijderd mochten worden. Hier is bij de aanleg van de werkput een klein stukje overgeslagen (ten zuiden van spoor 2 en aan de uiterste noordkant van de werkput).

In alle werkputten is één vlak aangelegd, net onder het pakket met afzettingen van de Dommel, dat over het gehele onderzoeksterrein ligt. De gemiddelde hoogte van het vlak ten opzichte van het NAP bedraagt 17,5m +NAP.

De aanleg van de werkputten ging als volgt: eerst zijn ter plaatse de betonplaten verwijderd, waarmee het gehele onderzoeksterrein bedekt was. Daarna zijn de werkputten met de machine schavend verdiept, totdat het archeologisch sporenvlak werd bereikt. Tijdens het aanleggen van het vlak zijn vondsten verzameld in vakken van 5×3 m. Het archeologisch sporenvlak is getekend (schaal 1:50), gefotografeerd en afgezocht met de metaaldetector. Vondsten op het vlak zijn verzameld per spoor. Een aantal sporen in het vlak (ca. 10 %) is gecoupeerd, om de diepte, aard en vorm van de sporen te bepalen.

Van alle werkputten is één van de lange profielen helemaal of deels gedocumenteerd, al naar gelang de complexiteit van de profielen. De grachten die in de

vlakken zijn aangetroffen zijn met de machine langs het profiel tot aan de onderkant uitgegraven. Houten beschoeiing die hierbij is aangetroffen, is meegenomen als houtmonster voor eventuele dendrochronologische dateringen. De profielen zijn getekend (schaal 1:20) en gefotografeerd. Na afloop zijn de proefsleuven weer dichtgegooid en opnieuw bestraat door fa. Heezen.

Afbeelding 1.6 Het onderzoeksgebied met de proefsleuven en werkputten. Kaart: B. Schomaker.

2 Resultaten

M.J.M. de Wit

2.1 Sporen en structuren

Tijdens het archeologisch IVO is in de proefsleuven een groot aantal archeologische sporen aangetroffen. Deze sporen bestaan uit delen van grachten, sloten en greppels, uitbraaksleuven, (paal)kuilen en muurresten (afb. 2.1). Bij de interpretatie van de sporen is de reconstructietekening van het burchterrein, geplot op de huidige situatie (zie afb. 1.2), vergeleken met de sporenkaart van het IVO.

2.1.1 Grachten

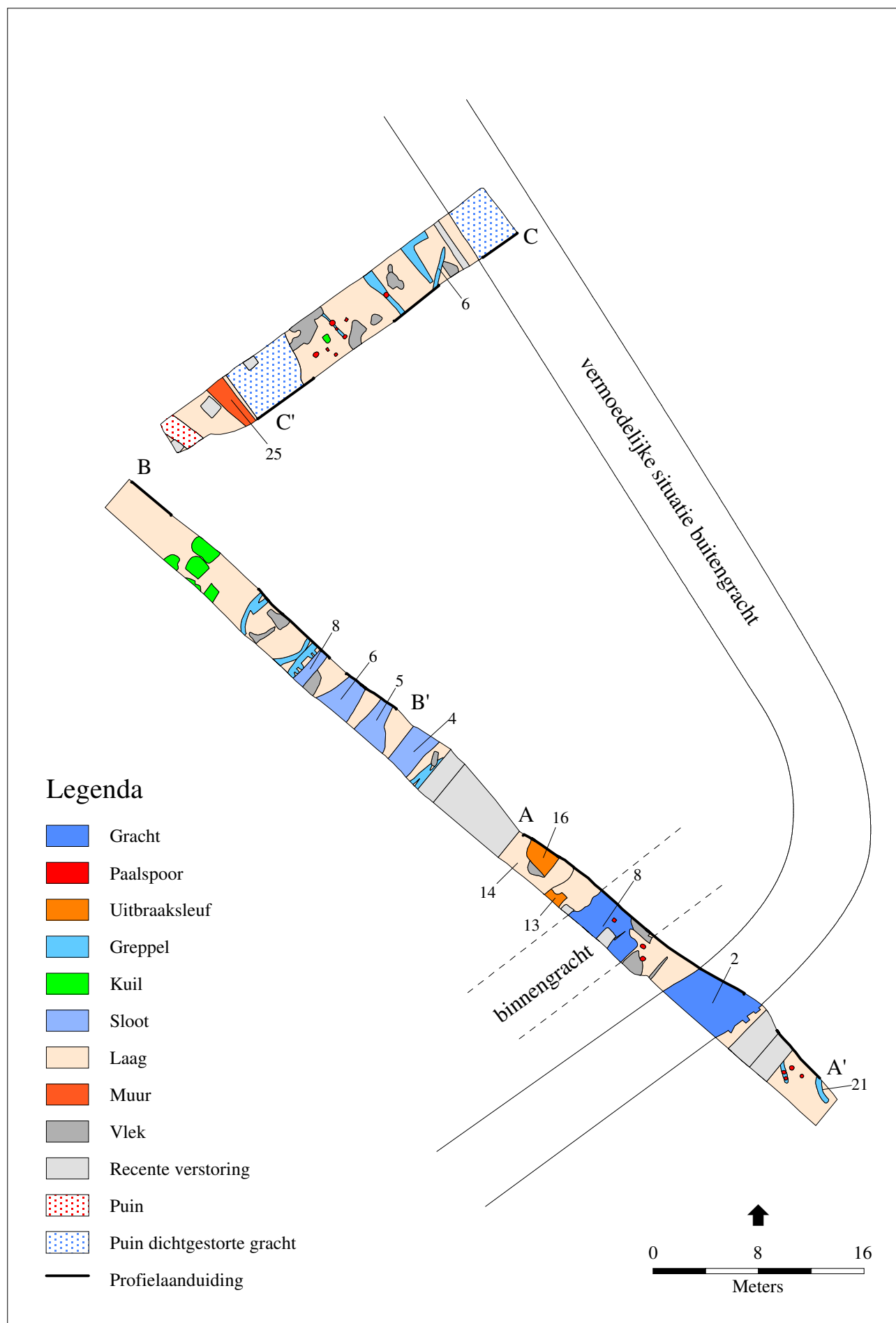
In de proefsleuven is de gracht rondom het kasteelterrein, de buitengracht, twee keer aangesneden. De binnengracht, rondom het kasteel zelf, is mogelijk één keer aangesneden (afb. 2.1). In de grachten is veel vondstmateriaal gevonden, onder andere delen van een leren schoen.

Buitengracht

De gracht in werkput 1 (spoor 2) en werkput 3 (spoor 906; zie bijlage 3) vormen onderdeel van de buitengracht van 'De Burght'. Spoor 2 in werkput 1 is noordoost-zuidwest georiënteerd en heeft een lichte kromming. De breedte bedraagt ca. 5,5 m. De onderkant van de gracht zit op 16.60 m +NAP.

Aan de binnenzijde van de gracht is houten beschoeiing aangetroffen, bestaande uit planken en palen. Eén paal en één plank zijn meegenomen voor eventuele dendrochronologische datering. Bij bestudering van de monsters door de paleobotanist van ARC bv bleek echter dat beide onvoldoende jaarringen bevatten voor dendrochronologisch onderzoek. Spoor 906 in werkput 3 heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie.

In het zuidprofiel dat van werkput 3 is gedocumenteerd, is duidelijk te zien dat de gracht hier is volgestort met kleiige grond waarin veel puin zat (spoor 2). Hierbovenop is weer gebouwd, getuige de muurresten die vlak onder de oppervlakte liggen (spoor 904). Aan de binnenkant van de gracht stond een houten paal rechtop, mogelijk een onderdeel van beschoeiing (spoor 907). Even ten westen van deze paal is een tweede paalspoor aangetroffen (spoor 908). De precieze breedte en diepte van de buitengracht kon hier niet worden achterhaald, vanwege de vervuilde grond ter plaatse (zie paragraaf 1.7).

Afbeelding 2.1 De werkputten met de sporen, de aanduidingen van de gedocumenteerde profielen en het vermoedelijke verloop van de buiten- en binnengracht. Kaart:B. Schomaker.

Afbeelding 2.2 Profiel van de buitengracht in werkput 3. Achter de jalonstok is van beneden naar boven de gracht (spoor 906, donkere vulling), de puinlaag (spoor 2; grijze laag met puin) en de muur (spoor 904; laag rood puin) te zien. Foto: B. Huizenga.

Binnengracht

Net ten noorden van spoor 2 in werkput 1 ligt een spoor dat mogelijk onderdeel heeft uitgemaakt van de binnengracht (spoor 8). De gracht is ca. 4 m breed en de onderkant van de gracht zit op 17.10m +NAP. Deze interpretatie is niet geheel zeker, aangezien de afstand tussen deze binnengracht en de buitengracht (spoor 2), ca. 5 m, aan de krappe kant is.

Overig

In werkput 3 is een mogelijke tweede gracht gevonden (spoor 912; zie bijlage 3). De constructie van deze gracht is dezelfde als die van de buitengracht in werkput 3 (spoor 906). Ook de oriëntatie is dezelfde, noordwest-zuidoost. Tussen beide grachten zit ca. 21,5 m.

Van deze gracht kon de precieze breedte niet worden achterhaald, aangezien ook op deze gracht een muurtje gefundeerd bleek te zijn (spoor 25). Het vlak is hier namelijk hoger gelaten, op het niveau van de bovenkant van het muurtje.

2.1.2 Sloten/greppels

In alle werkputten zijn sloten/greppels aangetroffen. In werkput 2 zijn ze noordoost-zuidwest georiënteerd en in werkput 3 noordwest-zuidoost, met uitzondering van spoor 6, dat ongeveer noordzuid ligt. Aan de uiterste zuidkant van werkput 1 zijn twee greppels gevonden die eveneens ongeveer noordzuid liggen, waarbij spoor 21 een lichte kromming vertoont.

In de greppels die nader zijn gedocumenteerd¹ blijkt dat zich hierin paalkuilen bevinden. Deze greppels kunnen derhalve deel hebben uitgemaakt van omheiningen en dergelijke. Van de overige greppels/sloten is de precieze functie niet bekend, mogelijk kunnen zij te maken hebben gehad met afwatering.

2.1.3 Uitbraaksleuven

In werkput 1 zijn twee uitbraaksleufjes gevonden (sporen 13 en 16). Deze bevinden zich direct ten noordwesten van de mogelijke binnengracht (werkput 1, spoor 8). Mogelijk hebben ze te maken met ‘De Burght’ zelf. In de uitbraaksleufjes bevond zich veel puin. De uitbraaksleufjes liggen in een mogelijke funderingslaag (spoor 14), waarin het oudste scherfje aardewerk van het IVO werd gevonden, een scherfje kogelpot met een datering van 13e – eerste helft 16e eeuw (zie hoofdstuk 3).

2.1.4 (Paal)kuilen

In werkputten 1 en 3 is een aantal paalkuilen gevonden. Een aantal paalkuilen is aangetroffen in greppels (zie paragraaf 2.1.2) en kunnen onderdeel hebben uitgemaakt van omheiningen. Het is niet bekend wat de functie van de overige paalkuilen is geweest. Aan de noordwestkant van werkput 2 is een cluster kuilen gevonden.

In de profielen van werkput 3 zijn aan de binnenkant van de grachten een houten paal (spoor 907) en twee paalsporen (sporen 908 en 911) aangetroffen, die mogelijk iets te maken hebben gehad met beschoeiing (zie bijlage 3 en paragraaf 2.1.1).

2.1.5 Muurresten

Bovenop de dichtgestorte grachten in werkput 3 zijn twee muren aangetroffen van baksteen (sporen 25 en 904). De muren hebben dezelfde oriëntatie als de grachten, noordwest-zuidoost. De muren hebben een breedte van 1,5 m en zijn 40 cm diep. Direct op de muren ligt een recente puinlaag met daarboven betonplaten. Deze laag zal als egalisatie en versteviging gestort zijn toen houthandel Deelen het terrein in gebruik nam. Aangezien de muren gebouwd zijn op de dichtgestorte grachten, lijkt het niet aannemelijk dat ze bij het laatmiddeleeuwse burchtterrein zelf hebben gehoord.

2.2 Profielen

Van alle werkputten is één van de lange profielen geheel of gedeeltelijk gedocumenteerd, in werkputten 1 en 2 het oostprofiel en in werkput 3 het zuidprofiel (bijlage 3). Uit de profielen blijkt dat de bodemopbouw van het onderzoeksgebied er over het algemeen van boven naar beneden als volgt uit ziet:

- 0–10 cm beneden maaiveld: betonplaat,

¹Bij een archeologisch IVO door middel van proefsleuven mag ca. 10% van de sporen nader worden onderzocht, met het oog op eventueel behoud van de vindplaats.

- 10–50 cm beneden maaiveld: puinlaag (recent, gestort bij in gebruikname terrein door houthandel),
- 50–120 cm beneden maaiveld: afzettingen van de Dommel, donkerbruin-grijs, humeus,
- vanaf 120 cm beneden maaiveld: natuurlijke ondergrond, lemig zand.

In de loop der eeuwen is de Dommel, die ten oosten van de vindplaats stroomt, regelmatig buiten zijn oevers getreden, getuige het vrij dikke pakket (ca. 80 cm) afzettingen dat zich op de vindplaats bevindt. De archeologische sporen zijn pas goed zichtbaar in de lemige ondergrond, maar in de profielen is te zien dat bijvoorbeeld de insteken van de grachten zich hoger in de Dommelafzettingen bevinden. Op het terrein zullen de Dommelafzettingen zich al hebben bevonden voordat ‘De Burght’ werd gebouwd. De paalsporen die in de lemige ondergrond zijn gevonden, geven aan dat er in de vaste grond werd gefundeerd.

2.3 Vondstmateriaal

Het vondstmateriaal bestaat uit aardewerk, bouw materiaal, metaal en leer. Deze worden besproken in de hoofdstukken 3, 4 en 5.

3 Aardewerk, bouw materiaal en pijpen

K.L.B. Bosma

3.1 Inleiding

Tijdens het onderzoek 119 fragmenten keramisch materiaal geborgen met een totaal gewicht van 6.548,2 gram. In dit hoofdstuk zal het onderzoek van dit keramisch materiaal, te weten aardewerk, bouw materiaal en voorwerpen van pijpen, worden besproken. Het voornaamste doel is het beschrijven en het zo precies mogelijk dateren van dit materiaal, ten behoeve van het vaststellen van de vertegenwoordigde periodes en het dateren van de aangetroffen grondsporen. Daarnaast biedt het onderzoek inzicht in de aard en conservering van het keramische materiaal. Specifiek kan het antwoord geven op de volgende vragen uit het PvE:

- 2 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*
- 4 *Zijn er nog overblijfselen van het kasteel aanwezig?*
- 7 *Indien er grachten worden gevonden zijn daar verschillende fasen in te herkennen (vondstlagen) en hoe is de relatie tot de ontwikkeling van het kasteel?*

3.2 Werkwijze

Aansluitend aan het veldwerk is het geborgen vondstmateriaal gereinigd en opgesplitst in vondstcategorieën. Vervolgens is het materiaal per vondstcategorie geteld en gewogen en beschikbaar gesteld aan de specialisten voor nader onderzoek. Het keramisch vondstmateriaal is bestudeerd door de auteur van dit hoofdstuk. Per spoor is voor elke categorie keramisch vondstmateriaal het aantal fragmenten geregistreerd, waarbij fragmenten die aan elkaar passen als één zijn geteld.

Daarnaast is per spoor het minimale aantal vertegenwoordigde individuele vormen (mai) bepaald. Bij het aardewerk is dit, waar mogelijk, gedaan op basis van het aantal randen, waarbij randen die niet aan elkaar passen, maar ogenschijnlijk toch van dezelfde pot afkomstig zijn, als één zijn geteld. Bij sporen waaruit echter uitsluitend wandscherven afkomstig zijn is de aardewerksoort en het type baksel als criterium gebruikt; wandscherven van dezelfde aardewerksoort maar met verschillende baksel zijn afzonderlijk geteld. In enkele gevallen weken per soort

wandscherven wat betreft het baksel af van de getelde randen. In deze gevallen zijn ook de afwijkende wandscherven geteld.

Bij keramisch bouwmateriaal en voorwerpen van pijpenaarde is het mai bepaald op grond van het baksel en uiterlijke kenmerken zoals kleur en decoratie. Tot slot is al het materiaal zo precies mogelijk gedateerd en zijn per mai eventuele bijzonderheden geregistreerd. Deze gegevens zijn weergegeven in bijlage 1.

3.3 Resultaten

Het keramische materiaal is zoals vermeld in te delen in drie verschillende groepen: aardewerk, bouwmateriaal en pijpenaarde. Het aardewerk vormt de grootste groep (tabel 3.1). Het materiaal in deze groep is goed geconserveerd en matig gefragmenteerd. Het was goed determineerbaar; alle fragmenten konden tot op soortniveau worden geïdentificeerd. Van enkele fragmenten kon, vanwege de sterke gefragmenteerdheid van deze fragmenten, niet worden bepaald van welke potvorm ze afkomstig zijn. Het bouwmateriaal en de pijpenaarden voorwerpen waren eveneens goed geconserveerd en matig gefragmenteerd.

Bij het aardewerk vormt het roodbakkende aardewerk de grootste groep. Binnen deze groep zijn verschillende vormen vertegenwoordigd, zoals borden, pispotten, grappen, schotels, papkommen en potten. Enkele borden en papkommen zijn versierd met witte slib. Deels is het roodbakkende aardewerk te plaatsen in de 16e – 17e eeuw, een ander deel dateert uit de 18e – 19e eeuw (zie bijlage 1). Steengoed vormt de op twee na grootste groep binnen de categorie aardewerk. Een groot deel hiervan bestaat uit kannen en/of potten uit de driehoek Langerwehe/Aken/Raeren. Dit materiaal is niet scherper dateerbaar dan Nieuwe Tijd, maar valt vermoedelijk voor een deel in de 17e eeuw. Het overige deel is te plaatsen in de 18e en/of 19e eeuw en bestaat uit kannen en een mineraalwaterfles uit het Westerwald en grote voorraadpotten uit Langerwehe.

Industrieel vervaardigde witte keramiek is vertegenwoordigd door minimaal vijf exemplaren: een bord, een kop, een pispot, een schotel en een sleef. De schotel en de kop zijn voorzien van een blauwe decoratie. Al dit materiaal dateert uit de late 18e – 19e eeuw. Twee fragmenten van witbakkend aardewerk zijn afkomstig van niet nader identificeerbare vormen, waarvan één afkomstig is uit het Rijnland. Eén fragment van een polychroom versierd faience bord is te plaatsen in de 18e eeuw. Een randfragment van een reducerend gebakken, gedraaide kogelpot met ribbels op de schouder vormt het oudste fragment binnen het complex. Het is vermoedelijk afkomstig van een pot die is geproduceerd in het nabijgelegen 's Hertogenbosch en dateert ergens uit de periode van de 13e tot en met de eerste helft van de 16e eeuw. Dit is het enige fragment dat in relatie kan worden gebracht met kasteel 'De Burght'.

Het geborgen bouwmateriaal bestaat uit een fragment van een baksteen en een complete baksteen, twee fragmenten van dakpannen, een vloertegel en een klein stukje, niet nader determineerbaar kalkzandsteen. Het fragmentje baksteen en de dakpanfragmenten zijn subrecent. De complete baksteen is een zogeheten 'drieling' van roodbakkende klei, meet $22 \times 11 \times 5$ cm en dateert uit de 17e eeuw.

Tot slot zijn twee fragmenten van pijpenstelen geborgen. Een sterk gesleten

categorie	soort	aantal	mai
aardewerk	roodbakkend aardewerk	65	59
	steengoed	17	16
	industriële witte keramiek	25	5
	witbakkend aardewerk	2	2
	faience	1	1
	grijsbakkend aardewerk	1	1
	totaal	111	84
bouwmateriaal	baksteen	2	2
	dakpan	2	2
	vloertegel	1	1
	overig	1	1
	totaal	6	6
pijpaarde	pijpensteel	2	2
	totaal	2	2
totaal		119	92

Tabel 3.1 Keramisch vondstmateriaal: aantallen en minimum aantal individuen (mai) per soort.

fragment toont een steelring radering en gravering in lengterichting. Dit fragment is niet nader te dateren dan in de 17e – 18e eeuw. Het tweede fragment betreft een vrij dikke steel met een ruitvormig merk met waarschijnlijk vier Franse lelies – er zijn twee zichtbaar –, welke geplaatst kan worden in de 17e eeuw.

3.4 Conclusie

Al het bestudeerde keramische materiaal is goed geconserveerd en matig gefragmenteerd. Het aardewerk in het complex kan worden gekarakteriseerd als algemeen gebruiks aardewerk. Op grond van de resultaten van het onderzoek kunnen de in de inleiding gestelde vragen als volgt worden beantwoord:

- 2 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

De in dit hoofdstuk behandelde vondsten omvatten de categorieën aardewerk, bouwmateriaal en pijpaaarde. Het oudste fragment, een randscherf van een reducerend gebakken, gedraaide kogelpot, dateert uit de periode 13e – eerste helft 16e eeuw. Het overige materiaal valt in de periode van de tweede helft van de 16e tot en met de 19e eeuw.

- 4 *Zijn er nog overblijfselen van het kasteel aanwezig?*

Het enige fragment dat in verband gebracht kan worden met het kasteel betreft het eerder genoemde randfragment van een reducerend gebakken, gedraaide kogelpot met ribbels op de schouder. Deze scherf is vermoedelijk afkomstig van een pot die is geproduceerd in het nabijgelegen 's Hertogenbosch en dateert, zoals vermeld, uit de periode van de 13e tot en met de eerste helft van de 16e eeuw.

7 *Indien er grachten worden gevonden zijn daar verschillende fasen in te herkennen (vondstlagen) en hoe is de relatie tot de ontwikkeling van het kasteel?*
Op basis van het uit de verschillende lagen geborgen aardewerk, is geen fasering aan te brengen. Al dit materiaal dateert uit de 17e of 18e tot de 19e eeuw.

4 Metaal

S.A. Mulder

4.1 Inleiding

In onderhavig hoofdstuk zullen de aangetroffen metalen voorwerpen worden besproken. Bij het archeologisch onderzoek zijn met metaaldetector en schep of troffel uit zestien contexten metalen objecten geborgen, die een totaalgewicht van 672,7 gram hebben. Omdat met name de vondsten van ijzer aanzienlijk gecorrodeerd en gefragmenteerd zijn, is het niet mogelijk exact aan te geven hoeveel voorwerpen deze oorspronkelijk hebben vertegenwoordigd. Vanaf de Bronstijd gaat metaal een toenemende rol van belang spelen in het dagelijkse leven van de mens. Aanvankelijk is dit in de vorm van luxe-goederen, maar vanaf de Late IJzertijd worden steeds meer alledaagse gebruiksvoorwerpen uit metaal vervaardigd. Door archeologisch metaalonderzoek kan inzicht worden verkregen in de productie, de bewerking en het gebruik van metaal binnen een archeologische nederzetting. Metaalonderzoek kan hiermee een bijdrage leveren aan het interpreteren van de occupatie- en/of gebruiksgeschiedenis van een archeologische vindplaats. Binnen dit raamwerk zal getracht worden een antwoord te formuleren op de volgende onderzoeksvragen uit het PvE:

- 2 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*
- 7 *Indien er grachten worden gevonden zijn daar verschillende fasen in te herkennen (vondstlagen) en hoe is de relatie tot de ontwikkeling van het kasteel?*

4.2 Werkwijze

De vondsten zijn voorzichtig gewassen en gedroogd. Bij de identificatie van metalen objecten speelt de conservering een belangrijke rol. Metaal vormt een antropogeen gevormde en chemisch instabiele materiaalgroep. Afhankelijk van een aantal variabelen vinden in de bodem chemische reacties plaats. Onder invloed hiervan zullen in niet gecontroleerde omstandigheden metalen voorwerpen van buiten naar binnen worden omgezet in corrosieproducten en op den duur volledig vergaan. Door middel van het reinigen en conserveren van objecten kan dit proces worden tegengegaan. Getuige de over het algemeen sterke mate van corrosie en fragmentatie van het vondstmateriaal waren de conserveringscondities voor metalen voorwerpen op de vindplaats ongunstig. Een selectie van de voorwerpen is derhalve aan

een behandeling onderworpen. Voorafgaand hieraan zijn de voorwerpen individueel gefotografeerd.¹ Bij het reinigen zijn de objecten met behulp van een slijptol voorzichtig ontdaan van corrosieproducten. Dit resulteerde in het blootleggen van (het restant van) het oorspronkelijke oppervlak. Dit is vervolgens ingesmeerd met een laag bijenwas met een fractie terpentijn. Deze laag heeft een beschermende en conserverende werking. Bijkomend voordeel is dat op de voorwerpen aanwezige details door de bijenwas worden geaccentueerd.

4.3 Resultaten

Het vondstmateriaal bestaat overwegend uit bouw- en constructiemateriaal. Tot deze categorie behoren in eerste instantie de spijkers, die de meerderheid van de metaalvondsten vertegenwoordigen (voor een overzicht van alle vondsten, zie tabel 4.1). Het betreft zowel vierkant gesmede alsmede ronde ijzeren spijkers. De meerderheid hiervan kan op basis van vorm en uiterlijk (de mate van corrosie) in de Nieuwe Tijd worden gedateerd. Een laatmiddeleeuwse datering voor enkele sterk gecorrodeerde exemplaren kan niet worden uitgesloten. Het is door het ontbreken van diagnostische eigenschappen niet mogelijk de vierkant gesmede spijkers preciezer te dateren; de gegoten ronde exemplaren zijn echter van meer recente aard. In het vondstmateriaal bevinden zich spijkers van diverse afmetingen, die voor diverse doeleinden aangewend zullen zijn. Andere voorwerpen uit de vondstcategorie bouw- en constructiemateriaal bestaan uit twee ronde bouten met schroefdraad, fragmenten plaatwerk en ijzerdraad. Bij deze voorwerpen kan uitgegaan worden van een datering in de Nieuw(st)e Tijd. Dit geldt ook voor een voorwerpen dat deel heeft uitgemaakt van een voormalige huisinventaris: het betreft enkele fragmenten van een aan de buitenzijde blauw en aan de binnenzijde wit geëmailleerd kannetje uit de 19e of vroeg 20e eeuw (vnr. 17). Uit de categorie 'militaria' is slecht één voorwerp aangetroffen: het betreft een loden musketkogel met een diameter van 13,5 mm uit de 17e–18e eeuw. De meest tot de verbeelding sprekende voorwerpen zijn een tweetal munten en een muntgewicht uit het begin van de Nieuwe Tijd (vnr. 19). Deze zijn door middel van metaaldetectie geborgen uit de laag van het vlak (de C-horizont): een archeologische context ontbreekt derhalve. Vermoedelijk betreft het strooivondsten als gevolg van persoonlijk verlies. Gezien de relatief bijzondere aard van deze voorwerpen zullen ze in het onderstaande meer uitvoerig worden besproken.

Munten

Het archeologisch onderzoek heeft een tweetal koperen munten opgeleverd. Eén daarvan betreft een koperen oord van de Spaanse koning Philips IV (1621–1665) uit Vlaanderen. Centraal op de voorzijde prijkt een gekroond vuurijzer met daaromheen een drietal wapenschilden, respectievelijk van Oostenrijk (faas), Vlaanderen (leeuw) en Bourgondië (dwarsstrepen). Hieromheen bevindt zich het opschrift PHIL.III. D:G.HISP.ET.INDIAR.REX., hetgeen de Latijnse afkorting vormt voor 'Philips IV, bij Gods gratie koning van Spanje en de Indiën'. De keerzijde van de munt bevat een uit elf facetten opgebouwd gekroond wapenschild, waarbij elk

¹De conservatie en fotografie zijn uitgevoerd door L. de Jongvan ARC bv.

vnr	put	vlak	vak	spoor	aard spoor	gew.	metaal	omschrijving
1	1	aanleg vlak 1	3	0	–	19,5	ijzer	indetermineerbaar (2 fragmenten)
17	2	1	0	9	gracht	60,2	ijzer	fragmenten geëmailleerde kan
18	1	1	0	14	laag	37,9	ijzer	fragment plaatwerk, vierkant gesmede spijkers (4)
19	1	1	0	1	laag (C-horizont)	7,8	koper/messing	munten (2) en muntgewicht Antwerpen
20	1	1	0	8	gracht	12,7	ijzer	fragment ronde spijker
21	1	1	0	13	uitbraaksleuf	2,3	ijzer	fragment vierkant gesmede spijker
22	1	1	0	13	uitbraaksleuf	17,0	ijzer/lood	spijkerfragmenten (2) en musketkogel
24	3	1	0	2	puin	67,9	ijzer	(onderdelen van) spijkers (8)
25	3	1	0	10	gracht	38,0	ijzer	fragmenten staafje en plaatje
27	3	1	0	18	gracht	26,8	ijzer	(onderdelen van) spijkers (7)
28	3	1	0	25	top muur	219,3	ijzer	ronde bout met schroefdraad, plaatwerk, spijker
31	2	profiel oost	0	903	laag	117,0	ijzer	ronde bout met schroefdraad
33	1	profiel oost	0	16	uitbraaksleuf	7,1	ijzer	fragment dik ijzerdraad
35	1	profiel oost	0	14	laag	30,9	lood	fragment plaatwerk
36	1	profiel oost	0	8	gracht	5,4	ijzer	fragment vierkant gesmede spijker
39	3	1	0	17	vlek	2,9	ijzer	haakje met oog

Tabel 4.1 Metaalvondsten van voormalig kasteelterrein ‘De Burght’ te Geldrop.

facet een land(streek) representeert. Het jaartal, 1643, is in twee delen aan weerszijden van het wapenschild afgebeeld. Rondom het schild staat ARCH.AVS.DVX. BVRG.ET.CO.FLAN.C of een variantie hierop weergegeven (Van Gelder & Hoc 1960). Dit opschrift vormt een vervolg van dat op de keerzijde en staat voor ‘aartshertog van Oostenrijk, hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen’, allen functies die Philips IV bekleedde. Alleen al van half juni 1643 tot eind oktober 1645 is ruim een miljoen exemplaren van dit munttype met een gewicht van 3,84 gram geslagen.² De tweede munt is sterk versleten – alleen het wapenschild op de voorzijde is leesbaar – en kan hierdoor slechts geïdentificeerd worden als een koperen Duitse munt uit de 17e eeuw, mogelijk van aartsbisdom Keulen of bisdom Hildesheim.

Muntgewicht

Een vrij unieke metaalvondst betreft een uit messing (geelkoper) vervaardigd muntgewicht. Dit is een plat, vierkant blokje dat ertoe diende de massa van een specifiek munttype te controleren. Omdat de nominale en intrinsieke waarde van het muntgeld tijdens de Late Middeleeuwen en een deel van de Nieuwe Tijd nog (nagenoeg) gelijk aan elkaar stonden, was het van belang dat door middel van deze muntcontroles de waarde van het in omloop zijnde muntgeld werd gegarandeerd.³ Bankiers, juweliers en kooplieden waren in het bezit van een muntgewichtendoos, waarin naast een serie muntgewichten voor diverse muntsoorten een balans aanwezig was.

Op elk muntgewicht is op de voorzijde het munttype waar het toe behoort schematisch weergegeven. Dit geldt ook voor het aangetroffen muntgewicht: centraal hierop afgebeeld staat een gestileerde leeuw, omgeven door het opschrift GOVDEN.LIE.AV. Het muntgewicht was dus bestemd voor de gouden leeuw, een

²Informatie ontleend aan www.uiten.nl/vlaanderen.

³Deze kon bijvoorbeeld door het ‘snoeien’ van munten worden gemanipuleerd. Tegen deze praktijken werd opgetreden door een koersverlaging van de desbetreffende munt door te voeren (Pol 1993, p. 483).

Vlaams munttype. Op de keerzijde van muntgewichten bevindt zich doorgaans het merkteken van de maker of de stad waaruit deze afkomstig was, vaak gespecificeerd door het weergeven van diens initialen en/of een jaartal (Baart et al. 1977, pp. 410–415). De keerzijde van het aangetroffen exemplaar is echter sterk gecorrodeerd: enkele vingers van een hand kunnen met zekerheid onderscheiden worden, mogelijk bevindt zich links van de hand een hoofdletter A. De hand was het wapenmerk van de Antwerpse muntgewichtmakers. Nadat Antwerpen – tot dat moment één van de belangrijkste handelssteden van Europa – na een beleg van ruim een jaar in 1585 in Spaanse handen was gevallen, vluchtten vele zakenlieden naar de Noordelijke Nederlanden, in het bijzonder Amsterdam, om daar het uitoefenen van hun beroep te continueren. Welke muntgewichtmeester het besproken muntgewicht heeft vervaardigd, kan op basis van het bovenstaande niet gezegd worden.

Er zijn twee series muntgewichten voor de gouden leeuw bekend.⁴ De eerste serie bestaat uit gewichten voor de hele en 1/3 leeuw (respectievelijk 4,25 en 1,42 gr.) uit 1454–1460 en voor de 2/3 leeuw (2,84 gr.) uit 1454–1455. De tweede serie muntgewichten voor hele en halve leeuwen dateert uit 1583–1584. Op basis van de massa van het muntgewicht, 3,2 gram, en het feit dat met name de keerzijde sterk gecorrodeerd is, kan worden aangenomen dat het gewicht gebruikt werd voor het controleren van hele gouden leeuwen. Door de vergaande mate van corrosie op de keerzijde is het niet mogelijk het muntgewicht aan een specifieke muntgewichtmeester toe te kennen en hiermee een meer nauwkeurige datering te verkrijgen. Het op de voorzijde gebruikte lettertype doet echter eerder een laat 16e dan een midden 15e-eeuwse datering vermoeden. Het lijkt hiermee aannemelijk dat het gewicht tot de tweede serie muntgewichten kan worden gerekend.

4.4 Conclusie

Het tijdens het archeologisch onderzoek geborgen metaal kan in hoofdzaak worden geïnterpreteerd als gefragmenteerd bouwafval. De belangrijkste component van het vondstmateriaal wordt gevormd door spijkers. Een drietal meer waardevolle voorwerpen – een muntgewicht uit vermoedelijk de 16e eeuw en twee munten uit de 17e eeuw – kan, gezien de context, vermoedelijk worden verklaard als persoonlijk verlies. Op basis van de onderzoeksresultaten kunnen de relevante onderzoeksvragen uit het PvE als volgt beantwoord worden:

2 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

Het meeste aangetroffen vondstmateriaal van de vondstcategorie metaal is weinig diagnostisch en kan niet specifiek gedateerd worden dan in de Nieuwe Tijd. Een tweetal munten is afkomstig uit de 17e eeuw; van één van beiden is het jaartal nog leesbaar: 1643. Een muntgewicht van de stad Antwerpen kan vermoedelijk gedateerd worden aan het eind van de 16e eeuw.

7 *Indien er grachten worden gevonden zijn daar verschillende fasen in te herkennen (vondstlagen) en hoe is de relatie tot de ontwikkeling van het kasteel?*

⁴Informatie verkregen door middel van een discussie op een Vlaams muntenforum, te raadplegen via www.muntstukken.be.

Afbeelding 4.1 Muntgewicht van een gouden leeuw (Antwerpen), Duitse 17e-eeuwse munt (aartsbisdom Keulen of bisdom Hildesheim?) en een oord van Philips IV van Vlaanderen uit 1643. Foto: L. de Jong.

Een aantal vondsten is afkomstig uit voormalige grachten. Het is echter op basis van de minieme hoeveelheid en de geringe dateringsmogelijkheden van het vondstmateriaal niet mogelijk hierin een fasering aan te brengen. Evenmin is het mogelijk een relatie te leggen tussen het vondstmateriaal en het voormalige kasteelterrein.

5 Leer

M.C. Blom

5.1 Inleiding

Schoeisel heeft bepaalde kenmerken die het mogelijk maken het naar soort en type in te delen. Bij de toekenning van typen spelen de verschillende sluitingen, de zoolsoort, de zoolvorm, de gebruikte stikmethode en het model van de schoen een rol. De kenmerken veranderen, zowel in technisch als modieus opzicht met de tijd en zijn vaak zo typerend dat daardoor een vrij nauwkeurige datering mogelijk is. Dateringen komen tot stand door vergelijking van het schoeisel met iconografische en schriftelijke bronnen. Een andere belangrijke bron zijn dateringsgegevens van opgravingen met vergelijkbaar schoeisel (Goubitz 1983).

5.2 Werkwijze

Alle lederen voorwerpen zijn gereinigd met water. Daarna zijn de voorwerpen ingepakt in plastic met water daarin. Vervolgens zijn de stukken leer per vondstnummer geanalyseerd en beschreven.

5.3 Resultaten

Tijdens het archeologisch onderzoek is een aantal fragmenten van lederen schoenen aangetroffen. Het betreft het hakgedeelte van een bovenleer¹ en een aantal fragmenten die vermoedelijk afkomstig zijn van dezelfde rechterschoen. Het stuk bovenleer is geborgen uit werkput 3, spoor 25. Het betreft de top van muurresten. De schoen is tussen deze muurresten aangetroffen. Andere fragmenten van een schoen zijn geborgen uit werkput 1, spoor 2. Dit betreft een gracht.

Het hakgedeelte van een bovenleer heeft een naar binnen omgevouwen rand waarmee het aan de zool bevestigd is geweest. In deze omgevouwen rand zijn stikgaten aangebracht. Het stuk leer bezit geen nadere kenmerken en is daardoor niet nader te definiëren.

Van de schoen uit de gracht zijn de volgende onderdelen aanwezig: de zool, het bovenleer dat uit twee delen bestaat, een hakverstevigingsstuk en een stukje

¹Het bovenleer van een schoen is het opstaande gedeelte dat aan de zool is bevestigd, oftewel de opstaande zijkant van de schoen.

van een stormrand. De loopzool is aan deze rand genaaid geweest. Door het aanbrengen van een stormrand werd schoeisel waterdicht gemaakt (Goubitz 2001). De loopzool is ook aanwezig. Deze bestaat uit twee delen; een voorste gedeelte en een klein hakgedeelte. Verder is uit de gracht nog een aantal ondefinieerbare stukjes leer geborgen. Dit is een aantal lapjes en reepjes leer zonder noemenswaardige kenmerken. Vermoedelijk zijn deze losse stukjes afkomstig van dezelfde schoen.

De onderdelen zijn afkomstig van een instapper. Wegens het ontbreken van een sluiting op dit schoeisel wordt dit type schoen een instapper genoemd. Het model is altijd laag en is soms zelfs zeer laag uitgesneden (Barwasser & Goubitz 1990). Het geborgen model is erg laag en rechthoekig uitgesneden op de wreef. Een dergelijk model schoen dateert vanaf het begin van de 16e eeuw, maar het gebruik van dit type schoen loopt door tot in de 17e eeuw. De geborgen schoenonderdelen bezitten geen verdere kenmerken en zijn daarom niet nauwkeuriger te dateren.

Op beide zolen zijn slijtageplekken aanwezig ter plaatse van de bal van de voet. Op deze plaatsen zal de druk het grootst geweest zijn. Wellicht is dit ook de reden geweest waarom de schoen is weggedaan.

5.4 Conclusie

Tijdens het onderzoek is een aantal fragmenten van lederen schoeisel geborgen. Het betreft de onderdelen van vermoedelijk twee schoenen. De fragmenten bezitten weinig typerende kenmerken en zijn derhalve niet nauwkeurig te dateren. Een rechterschoen die in verschillende onderdelen werd geborgen uit een gracht in werkput 1 betreft een instapper. Instappers waren in gebruik gedurende een lange periode vanaf het begin van de 16e eeuw.

6 Conclusie

M.J.M. de Wit

De resultaten van het archeologisch IVO heeft de volgende antwoorden kunnen geven op de onderzoeksvragen, zoals die gesteld zijn in het PvE (zie paragraaf 1.4):

Algemene onderzoeksvragen:

- 1 *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*

Deze sporen bestaan uit delen van grachten, sloten/greppels, uitbraaksleuven, (paal)kuilen en muurresten. De sporen strekken zich uit over het gehele onderzoeksterrein, in alle werkputten zijn archeologische sporen en vondsten aangetroffen. Vanwege de hoge vochtigheidsgraad van de natuurlijke ondergrond, door de nabijheid van de Dommel, is de kwaliteit van de sporen goed.

- 2 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

De archeologische vondsten dateren uit de periode van de Late Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd. Het vondstmateriaal bestaat uit aardewerk, bouw materiaal, pijpen, metaal en leer.

- 3 *Uit welke periode dateren de sporen?*

Vanuit geschiedkundig oogpunt moet een deel van de sporen (grachten, uitbraaksleuven) uit de 14e/15e eeuw dateren, aangezien 'De Burght' volgens de schriftelijke vermeldingen in deze tijd wordt bewoond. Archeologisch gezien dateren de sporen uit de Late Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd. Het oudste dateerbare spoor betreft de funderingslaag waarin de uitbraaksleufjes zich bevinden, die wellicht te maken hebben met het kasteelgebouw zelf. De scherf kogelpot die uit deze laag afkomstig is, dateert uit de 13e – eerste helft 16e eeuw.

Meer specifieke onderzoeksvragen:

- 4 *Zijn er nog overblijfselen van het kasteel aanwezig?*

Op het onderzoeksterrein zijn mogelijk directe aanwijzingen van het kasteel zelf aangetroffen; de uitbraaksleuven die in werkput 1 zijn gevonden zouden te maken kunnen hebben met het kasteel zelf.

- 5 *Waar ligt het kasteelterrein precies in het onderzoeksterrein en wat is de oriëntatie van de eventueel aanwezige grachten?*

Wanneer wordt gekeken naar de reconstructietekening van de ligging van het kasteelterrein in de huidige situatie (afb. 1.2), is in de proefsleuven de

buitenste gracht op twee plaatsen aangesneden, namelijk in werkput 1 (spoor 2) en in werkput 3 (spoor 906; zie afb. 2.1). Hiermee kan de zuidelijke en oostelijke grens van het kasteelterrein worden bepaald. Mogelijk kan spoor 8 in werkput 1 deel hebben uitgemaakt van de gracht die direct rond het kasteel zelf heeft gelegen, hoewel de afstand tussen deze binnengracht en de buitengracht (spoor 2), 5 m, wel aan de krappe kant is. Het zou wel betekenen dat de uitbraaksleuven dan inderdaad bij het kasteel zelf kunnen hebben gehoord. Ook de datering van de laag waarin de uitbraaksleufjes zich bevinden, spreekt dit niet tegen.

Volgens de reconstructietekening zou in werkput 2 de noordelijke kant van de binnengracht moeten worden aangesneden. In werkput 2 is ter plaatse wel een aantal sloten gevonden (sporen 4 t/m 6 en 8), maar deze bleken in doorsnede niet zo diep zijn als spoor 8 in werkput 1. Hoe de noordelijke binnengracht precies heeft gelegen, kan aan de hand van het IVO niet worden vastgesteld.

6 *Zijn er verschillende fasen te onderscheiden in de ontwikkeling van het kasteel?*

Op deze onderzoeksvraag kan aan de hand van het IVO geen antwoord worden gegeven, hiervoor is meer onderzoek nodig.

7 *Indien er grachten worden gevonden zijn daar verschillende fasen in te herkennen (vondstlagen) en hoe is de relatie tot de ontwikkeling van het kasteel?*

Op deze onderzoeksvraag heeft kan aan de hand van het IVO geen antwoord worden gegeven. Het documenteren van de profielen ging dermate moeizaam vanwege het snel opkomende grondwater dat er niet goed gekeken kon worden naar lagen in en fasering van de grachten. Het vondstmateriaal dat uit de grachten in werkput 1 komt (de mogelijke binnen- en de buitengracht), dateert uit de periode vanaf de 16e eeuw. Dit insinueert dat de grachten na het verlaten van 'De Burght' langzaam zijn opgevuld met afzettingen en afval.

8 *Zijn er organische artefacten bewaard gebleven in de grachten en is bijvoorbeeld sprake van beschoeiing of mogelijke aanwijzingen voor een brug?*

In de gracht in werkput 1 zijn delen van een leren schoen gevonden. Aan de binnenkant van de gracht in werkput 1 is bij het verdiepen langs het profiel een deel van houten beschoeiing gevonden, bestaande uit planken en palen. Ook aan de binnenkant van de gracht in werkput 3 (spoor 906) is een houten paal gevonden, die mogelijk met beschoeiing te maken heeft gehad. Ook de paalsporen die in het profiel van werkput 3 zijn waargenomen (sporen 908 en 911) kunnen te maken hebben gehad met beschoeiing. Er zijn geen aanwijzingen voor een brug aangetroffen.

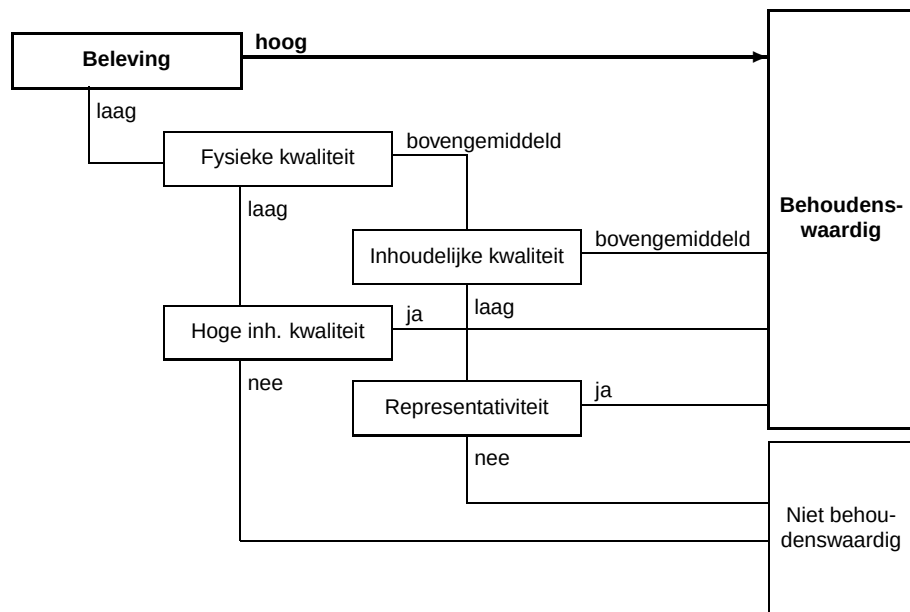
6.1 Waardering volgens KNA 3.1

Hieronder vindt u de waardering van de resultaten volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1. De waardering bestaat uit een scoretabel met uitleg en een beslissingsdiagram. In de scoretabel worden de resultaten van het onderzoek van een gewicht voorzien (mogelijke scores: 1 t/m 3). Een laag getal representeert een lage waarde en een hoog getal een hoge waarde. In het beslissingsdiagram wordt op basis van de scores in de tabel bepaald of het object behoudenswaardig is. De behoudenswaardigheid van de vindplaats is het leidende criterium voor het bepalen van de noodzaak voor vervolgonderzoek. Een korte uitwerking van de criteria waarmee in de scoretabel rekening wordt gehouden vindt u in bijlage 2. Voor een volledige beschrijving van de normen en regels volgens welke deze waardering tot stand is gekomen, staat de website van SIKB tot uw beschikking (www.sikb.nl). U vindt de documentatie voor deze waardering onder ‘Archeologie, KNA 3.1, H3 Inventariserend veldonderzoek, Waarderen (VS07)’.

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	
herinneringswaarde	–	
<i>Fysieke kwaliteit</i>	score	opmerkingen
gaafheid	3	Op het terrein zijn grachten, (paal)kuilen, uitbraaksleuven, greppels en sloten aanwezig die in verband kunnen worden gebracht met het kasteelterrein. Hoewel het terrein her en der recente verstoringen heeft waarbij recent afval in de bodem terecht is gekomen (met name ten oosten van werkput 3), zijn de sporen die onderdeel uitmaken van het kasteelterrein goed bewaard gebleven.
conservering	3	Doordat het gebied regelmatig is overstroomd door de Dommel en van zichzelf wat lemig is, is de conservering van het vondstmateriaal goed, ook van het organische materiaal. Alleen de ijzeren voorwerpen die zijn aangetroffen zijn niet goed geconserveerd, maar erg gecorrodeerd. De conservering van de sporen is eveneens goed.
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>	score	opmerkingen
zeldzaamheid	3	‘De Burght’ is de voorloper van het Kasteel van Geldrop. Van het Kasteel van Geldrop is uit de geschiedschrijving genoeg bekend, van ‘De Burght’ is niet erg veel. Onderzoek naar ‘De Burght’ kan veel informatie verschaffen over de geschiedenis van de heren van Geldrop in de periode voordat zij resideerden in het Kasteel van Geldrop.
informatiewaarde	3	Zie boven.
ensemblewaarde	3	Zie boven. De geschiedenis van ‘De Burght’ is nauw verweven met dat van het Kasteel van Geldrop, ‘De Burght’ wordt beschouwd als de voorloper van het Kasteel.

representativiteit 3

Kasteelterreinen of versterkte huizen zijn in de Late Middeleeuwen onlosmakelijk verbonden met ridderlijke families, zoals de heren van Geldrop. Ze vormden de residentie van deze families in de plaatsen waar zij hun heerlijke rechten hadden, in dit geval dus in Geldrop.

6.2 Aanbeveling

Uit het IVO blijkt dat zich op het onderzoeksterrein resten bevinden van het voormalige kasteelterrein 'De Burght'. Dit maakt dat het terrein, in overeenstemming met het verdrag van Malta dat de bescherming van het cultureel erfgoed op Europees niveau beoogt, behoudenswaard is (zie paragraaf 6.1). In de verdere planprocedure dient de opdrachtgever, v.o.f. OverBurght, de bescherming van de archeologische resten als eerste optie mee te nemen. Bescherming van bodemarchief gaat per definitie vóór eventueel archeologisch vervolgonderzoek. Mogelijkheden voor bescherming zijn bijvoorbeeld planaanpassing of ophoging van het terrein zodat de archeologische resten tijdens ontgravingen of andere bodemverstorende activiteiten niet geroerd worden.

Indien het niet mogelijk is tot bescherming van de vindplaats over te gaan, is de opdrachtgever verplicht op het onderzoeksterrein een archeologische opgraving (Definitief Onderzoek) uit te laten voeren. Een mogelijkheid is dat bepaalde delen van de vindplaats wel en bepaalde delen niet kunnen worden gespaard. Die delen die niet kunnen worden beschermd, dienen dan te worden onderzocht.

In de proefsleuven is de oostelijke en zuidelijke buitengracht aangesneden. Bij de locatie van de proefsleuven is in het onderliggende PvE rekening gehouden met de nog in gebruik zijnde infrastructuur en opstallen van de houthandel. Door deze beperking kon de westelijke en noordelijke buitengracht niet worden vastgesteld. Ook daar worden echter archeologische resten door de planvorming bedreigd. Het definitieve onderzoek in het plangebied dient zich derhalve te richten op het terrein binnen de omgrachting. Bij het onderzoek moet wel rekening worden gehouden met de vervuiling van de bodem. Op het gehele onderzoeksterrein is sprake van vervuiling, maar de meeste vervuiling bevindt zich in de noordoosthoek.

Alle planvorming omtrent archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied dient in overleg te gaan met het bevoegd gezag.¹

¹Dhr. H. Snijders van de gemeente Geldrop Mierlo, tel. 040-2893761/06-23505251.

Literatuur

- Baart, J. et al., 1977. *Opgravingen in Amsterdam. 20 jaar stadskernonderzoek*. Amsterdam.
- Barwasser, M. & O. Goubitz, 1990. Leder, hout en textiele vondsten. In: H. Clevis & M. Smit, *Verscholen in vuil. Archeologische vondsten uit Kampen 1375–1925*. pp. 71–93.
- Buitenhuis, H., 2003. *Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van een bureauonderzoek en boringen op het terrein 'Houthandel Delen' te Geldrop (N.-B.)*. Groningen (ARC-Rapporten 2003-61 = ARC-Publicaties 91).
- Gelder, H.E. van & M. Hoc, 1960. *Les monnaies des Pays-Bas Bourguignons et Espagnols*. Amsterdam.
- Goubitz, O., 1983. De ledervondsten. In: H.L. Janssen (red.), *Van Bos tot Stad. Opgravingen in 's-Hertogenbosch*. 's-Hertogenbosch, pp. 274–283.
- Goubitz, O., C. van Driel-Murray and W. Groenman-van Waateringe, 2001. *Stepping through Time. Archaeological footwear from prehistoric times until 1800*. Zwolle.
- Pol, A., 1993. Munten, penningen en muntgewichten. In: J.J. Lenting, H. van Gangelen & H. van Westing (red.), *Schans op de grens. Bourtanger bodemvondsten 1580–1850*. Sellinger, pp. 475–487.
- Verhees-Wouters, H., 1997. De geschiedenis van het kasteel Geldrop en zijn bewoners. *Heemkronyk* 36, nr 2–3, pp. 1–66.

Bijlage 1 Analyseresultaten aardewerk

Gebruikte afkortingen:

bi	binnenzijde	iw	industriële witte keramiek	mai	minimum aantal individuen	vul	vulling
bu	buitenzijde	kbw	keramisch, bouwmateriaal	nt	Nieuwe Tijd	wb	witbakkend aardewerk
fai	faience	kpy	keramisch, pijpaaarde	rb	roodbakkend aardewerk		
gb	grijsbakkend aardewerk	LAR	Langerwehe/Aken/Raeren	sg	steengoed		
indet	ondetermineerbaar	lme	Late Middeleeuwen	vnr	vondstnummer		

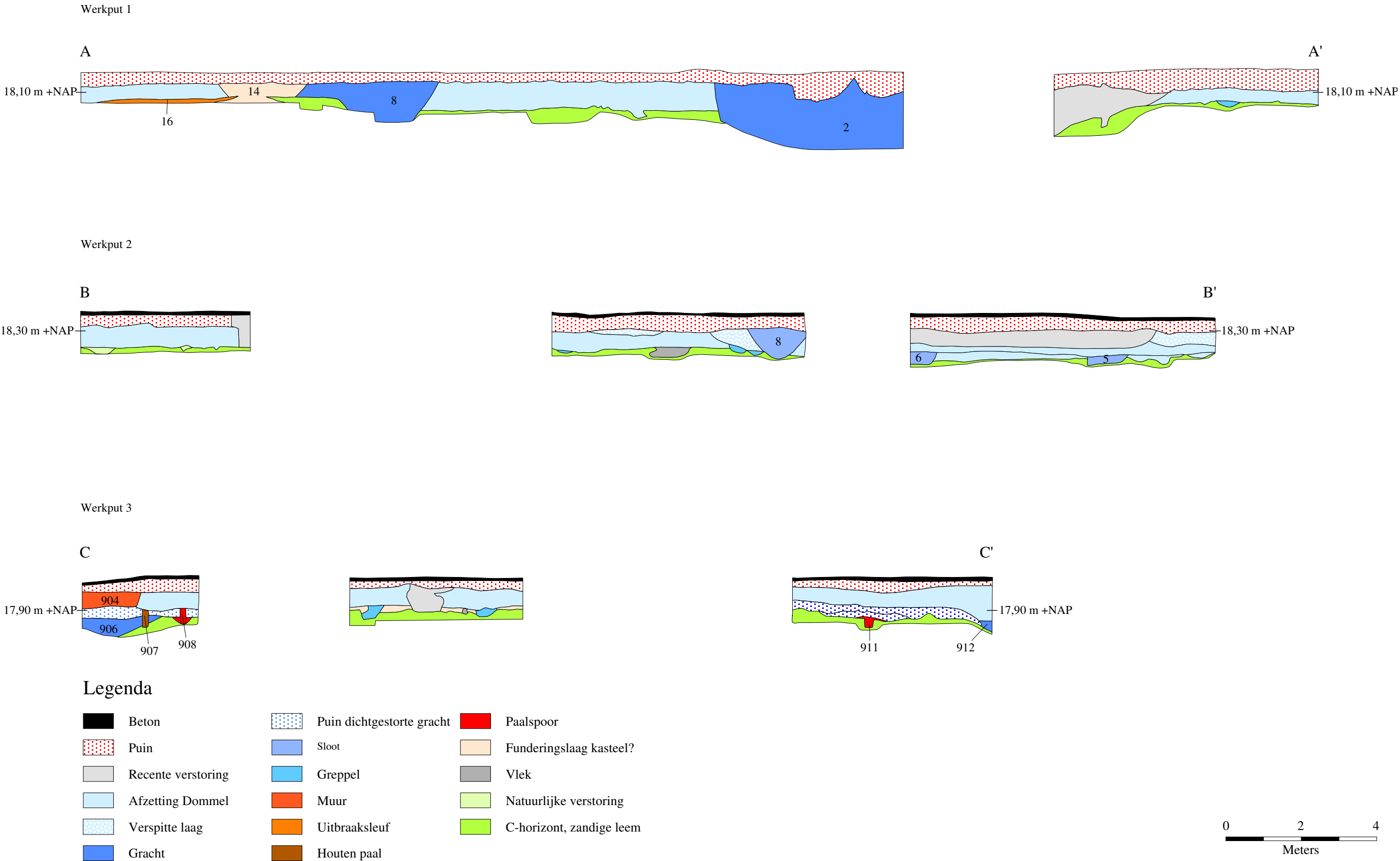
38

put	vlak	spoor	aardspoor	vul	vak	vnr	soort	aantal	mai	datering	opmerkingen
1	1	1	laag	1		12	rb	1	1	nt	indet vorm met aanzet worstoor
1	1	2	gracht	1		15	sg	2	1	nt	kan, Rijnland
1	1	2	gracht	1		15	wb	1	1	nt	loodglazuur bi, Rijnlands
1	1	2	gracht	2		3	sg	1	1	19A	Langerwehe, voorraadpot
1	1	2	gracht	2		4	rb	1	1	18 – 19	pispot, slibversierd
1	1	2	gracht	4		5	sg	1	1	19A	Langerwehe, voorraadpot
1	1	8	gracht	1		10	rb	4	3	nt	indet vormen
1	1	8	gracht	1		10	sg	1	1	nt	Langerwehe, pot of kan
1	1	8	gracht	2		11	rb	6	6	17	schotel, grape, kan of pot, bakpan en twee papkommen, slibversierd, waarvan één met koperglazuur
1	1	8	gracht	2		11	rb	1	1	18	kan of pot met standvlak en mangaanglazuur
1	1	8	gracht	2		11	rb	2	2	nt	indet vormen
1	1	14	laag	1		13	gb	1	1	13 – 16A	s Hertogenbosch, kogelpot, ribbels op schouder
1	1	22	paalgat	1		16	rb	1	1	17	schotel, slibversierd
1	0a		aanleg vlak 1		3	1	fai	1	1	18	bord/schotel met polychrome versiering
1	0a		aanleg vlak 1		3	1	iw	3	2	late 18e – 19e	bord, geheel wit, kop blauw drukdecor, Engeland
1	0a		aanleg vlak 1		3	1	kbw	1	1	nt	grijsbakkend dakpanfragment
1	0a		aanleg vlak 1		3	1	kpy	1	1	17 – 18	pijpensteel met steelring radering en gravering in lengterichting, sterk gesleten
1	0a		aanleg vlak 1		3	1	rb	6	6	18	3 borden Nederrijns, 2 pot/kachelpan mangaanglazuur, 1 kachelpan, mangaanglazuur
1	0a		aanleg vlak 1		3	1	rb	3	3	lme – nt	indet vormen
1	0a		aanleg vlak 1		3	1	sg	2	2	18 – 19	Langerwehe 1 voorraadpot, LAR 1 kan?
1	0a		aanleg vlak 1		4	2	rb	1	1	16	rand van grote pot, glazuur met veel ijzer-vlekken bu, koperglazuur bi
1	0a		aanleg vlak 1		5	6	kbw	1	1	subrecent	grijsgebakken dakpanfragment
1	0a		aanleg vlak 1		5	6	rb	2	2	17	oor en wand van slibversierde papkom
1	0a		aanleg vlak 1		5	6	rb	2	2	18	Nederrijns bord en indet vorm met mangaanglazuur
1	0a		aanleg vlak 1		5	6	rb	1	1	nt	indet vorm

put	vlak	spoor	aardspoor	vul	vak	vnr	soort	aantal	mai	datering	opmerkingen
1	0a		aanleg vlak 1		5	6	sg	1	1	18	kan, Westerwald
1	0a		aanleg vlak 1		7	7	sg	1	1	19A	Langerwehe, voorraadpot
1	po	8	profiel oost	2		36	kbw	1	1	nt	brokje kalkzandsteen
1	po	8	profiel oost	2		36	kpy	1	1	17	pijpensteel met ruitvormig merk met Franse lelies
1	po	8	profiel oost	2		36	rb	21	16	16B – 17	twee pispotten, een kom, twee testen, een pot, een lekschaal, twee papkommen, twee grappen, een pot of grape en vier indet vormen
1	po	8	profiel oost	2		36	sg	2	2	nt	LAR, indet vorm (kan?) en voorraadpot
1	po	14	profiel oost	1		35	rb	3	3	16B – 17	grape, schotel en indet vorm
1	po	14	profiel oost	1		35	wb	1	1	nt	indet vorm
1	po	16	profiel oost	1		33	kbw	1	1	nt	brokje baksteen
1	po	901	laag	1		32	sg	1	1	18 – 19	Westerwald, mineraalwaterfles
1	po	902	laag	1		34	rb	1	1	18	bord, Nederrijns
2	0a		aanleg vlak 1		1	8	rb	2	2	18	borden, Nederrijns
2	0a		aanleg vlak 1		1	8	rb	1	1	18 – 19	grote indet vorm
2	0a		aanleg vlak 1		1	8	sg	1	1	19A	Langerwehe, voorraadpot
2	0a		aanleg vlak 1		2	9	rb	1	1	16 – 17	rand met ooraanzet van grape
3	1	2	puinlaag op gracht	1		24	rb	1	1	18	indet gesloten vormen met mangaanglazuur
3	1	10	greppel	1		25	rb	1	1	17 – 18	indet vorm, slibversierd
3	1	10	greppel	1		25	sg	1	1	19	kan, Westerwald
3	1	12	vlek	1		26	rb	1	1	nt	indet vorm
3	1	18	puinlaag op gracht	1		27	iw	10	2	19B	pispot en sleef
3	1	18	puinlaag op gracht	1		27	kbw	1	1	17 – 18	complete baksteen, roodbakkend handgevormd, 22 x 10 x 5 cm, drieling
3	1	18	puinlaag op gracht	1		27	rb	1	1	lme – nt	kleine, halfopen vorm met glazuur bi, sterk gesleten
3	1	18	puinlaag op gracht	1		27	sg	3	3	nt	kan, Westerwald en indet vorm LAR
3	0a		aanleg vlak 1		1	23	kbw	1	1	19 – 20	geel/rood/zwart geverfde betontegel
3	0a		aanleg vlak 1		2	29	iw	12	1	18B – 19A	schotel, blauwe beschildering
3	pz	903	laag	1		41	rb	1	1	17	schotel, slibversierd

Bijlage 2 Waarderingscriteria conform KNA 3.1

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	zichtbaarheid vanaf het maaiveld als landschapselement; vorm en structuur;
herinneringswaarde	–	relatie met omgeving verbondenheid met feitelijk historische gebeurtenis; associatie met toegeschreven kwaliteit of betekenis
<i>Fysieke kwaliteit</i>		scores opmerkingen
gaafheid	1/2/3	aanwezigheid sporen; gaafheid sporen; ruimtelijke gaafheid; stratigrafie intact; mobilia in situ; ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling; ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen; aanwezigheid antropogeen biochemisch residu;
conservering	1/2/3	stabiliteit van de natuurlijke omgeving conservering artefacten (metaal/overig) conservering organisch materiaal
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		scores opmerkingen
zeldzaamheid	1/2/3	het aantal vergelijkbare monumenten (monumenttypen) van goede kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld;
informatiewaarde	1/2/3	idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart opgraving/onderzoek van vergelijkbare monumenten binnen dezelfde archeoregio (minder/meer dan 5 jaar geleden; volledig/partieel); recent en systematisch onderzoek in de betreffende archeoregio; recent en systematisch onderzoek van de betreffende archeologische periode; passen binnen vastgesteld onderzoeksprogramma van universitair instituut, ROB of anderen
ensemblewaarde	1/2/3	synchrone context: voorkomen van monumenten uit dezelfde periode binnen de micro-regio; diachrone context: voorkomen van monumenten uit opeenvolgende perioden binnen de micro-regio; landschappelijke context: fysisch- en historisch-geografische gaafheid van het contemporaine landschap; aanwezigheid van contemporaine organische sedimenten in de directe omgeving
representativiteit	–	kenmerken voor een bepaald gebied en/of periode; het aantal vergelijkbare monumenten van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld en waarvan behoud is gegarandeerd; idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart

Bijlage 3 Overzicht van de gedocumenteerde profielen. Kaart: B. Schomaker.